

Dodatki do fauny gąsieniczników (Ichneumonidae) Śląska Les supplements à la faune des Ichneumonides de la Silésie

I. Ichneumoninae stenopneusticae.

Tab. VIII.

napisał

JAN NOSKIEWICZ.

Badania faunistyczne w zakresie gąsieniczników rozwinęły się na Śląsku silniej niż w innych dzielnicach Polski i mogą się pochwalić znacznie dłuższą historią. Pierwsze poważniejsze studia przeprowadził z początkiem ub. stulecia prof. Gravenhorst, założyciel Instytutu Zoologicznego przy Uniwersytecie we Wrocławiu, jeden z najwybitniejszych w swoim czasie ichneumonologów europejskich. Przedstawienie obrazu gąsieniczników Śląska było wprawdzie tylko ubocznym celem jego trzypięciotomowego dzieła *Ichneumonologia Europaea*, wydanego we Wrocławiu w 1829 r., jednak posiada ono i pod tym względem zasadnicze znaczenie, przynosi bowiem wiadomości o 900 blisko gatunkach śląskiego pochodzenia. Pozostały po nim zbiór o dużym dokumentarnym znaczeniu, zawierający liczne typy gatunków i rodzaje, był przechowywany aż do wybuchu wojny w Instytucie Zoologicznym Uniwersytetu we Wrocławiu. Później został prawdopodobnie wywieziony w głąb Niemiec.

Kontynuatorem rozpoczętych przez Gravenhorsta prac był pod koniec ubiegłego i z początkiem bieżącego stulecia R. Dittrich, nauczyciel gimnazjalny we Wrocławiu, wieloletni prezes śląskiego towarzystwa entomologicznego. Bogate, starannie opracowane zbiory, jakie nagromadził, zawierające między innymi prawie 1500 gatunków gąsieniczników, zachowały się dobrze i znajdują się obecnie w pomieszczeniach Instytutu Zoologicznego we Wrocławiu.

W zakresie fauny gąsieniczników ograniczył się Dittrich do pracy zbierawczej; wyników badań nie ogłaszał, zostały one w pełni wykorzystane dopiero w publikacjach K. Hedwiga, szczególnie w wykazie gąsieniczników, ogłoszonym w latach 1927 do 1942. Wykaz wraz z dodatkiem

z 1943 roku, obejmuje około 2200 gatunków śląskich, nie jest jednak mimo to kompletny, gdyż nie uwzględnia szeregu gatunków wykazanych przez Torkę z okolic Prudnika na Górnym Śląsku w pracach z lat 1927 i 1931.

Omawiana tu grupa *Ichneumoninae stenopneusticae*, tworzy zasadniczy trzon podrodziny *Ichneumoninae* i mieści w sobie największe, często jaskrawo ubarwione gąsieniczniki, z pośród których liczne znane są jako pasożyty gąsienic wielu szkodliwych dla lasu lub kultur rolnych motyli. Studium jej natrafia ciągle jeszcze na duże trudności, głównie ze względu na brak wyczerpującej analizy zmienności poszczególnych gatunków w uzależnieniu od pasożytowania u rozmaitych gatunków żywicielskich. W związku z tym odróżnianie gatunków przede wszystkim w olbrzymich rodzajach *Ichneumon* i *Amblyteles*, oparte zasadniczo na cechach barwnych, podlegających dużej indywidualnej zmienności, jest często niepewne i zawodne. Dotychczasowe badania wykazały w obrębie grupy łącznie prawie okrągło 300 gatunków na Śląsku, ilość stosunkowo wysoką, jeśli zważyć, że z całego terytorium Polski przedwojennej, mimo szeregu prac, Błędowskiego, Kraińskiej, Heinricha i Torki, mimo skrzętnego przeszukania Podola i Karpat Wschodnich, zdołano zestawić niespełna 200 gatunków. Wśród przeszło stu gatunków, znanych obecnie w Polsce wyłącznie ze Śląska, zasługują na uwagę ze względów zoogeograficznych stosunkowo liczne gatunki borealno-alpejskie, lub alpejskie, zastąpione w faunie Sudeców. Jako przykłady mogą służyć: *Ichneumon subalpinus* Holmgr., — Karkonosze i Szwecja, *Ichneumon inops* Holmgr., — Szwecja, Ural, Sudety, *Ichneumon longearolatus* Thms., — Szwecja, Sudety, *Ichneumon sulcatus* Berth. — Alpy Szwajcarskie, Karkonosze, *Ichneumon mordax* Kriechb., — Szwecja, Bawaria, Sudety, *Ichneumon variolosus* Holmgr., — Alpy Tyrolskie, Sudety, *Ichneumon Rogenhoferi* Kriechb., — Alpy, Sudety.

Część wykazanych dotychczas gatunków wymaga dalszych obserwacji i potwierdzenia, szczególnie zaś dużo wątpliwości budzą niektóre daty ogłoszone przez Torkę. Oriętując się według danych rozmieszczenia uważam, że kilka wymienionych przez niego z okolic Prudnika gatunków weszło do

fauny śląskiej tylko na podstawie mylnego oznaczenia. Do najbardziej wątpliwych należą:

1. *Ichneumon Manni* Kriechb., znany z okolic Brusy w Małej Azji, przez Torkę wykazany na podstawie trzech okazów znalezionych w lesie pod Prudnikiem. W pracy nie podano, niestety, żadnych szczegółów morfologicznych, które pozwoliłyby, przynajmniej w przybliżeniu, zdefiniować gatunek. Prawdopodobnie rozchodzi się o okazy *sexualbatus* Grav., z niewyraźnie zaznaczoną szczoteczką na tylnych biodrach.

2. *Amblyteles bicolor* Kriechb., gatunek zachodnio-mediterranński, znany z Algieru i południowej Francji, podany przez Torkę na podstawie okazu samicy z okolicy Prudnika. Ponieważ Torka wymienia z tej samej okolicy samca *Amblyteles Panzeri* Wesm., samicę zaś tego gatunku można, trzymając się zbyt ściśle tabel Schmiedeknechta, łatwo oznaczyć jako *bicolor* Kriechb., sądzę, że taka konfuzja zaszła właśnie w tym wypadku. Okaz samicy *Amblyteles bicolor* Kriechb. z Prudnika, należy prawdopodobnie do gatunku *A. Panzeri* Wesm.

W niniejszej notatce zestawiam 34 gatunków, bądź to nowych dla fauny Śląska, bądź to rzadko na Śląsku dotychczas obserwowanych. Zebrałem je częściowo w terenie w latach 1946 do 1948, głównie w okolicach Wrocławia, Ząbkowic i Milicza, częściowo zaś odszukałem przy okazji rewizji zbiorów Dittricha. Przy przeglądaniu ich natknąłem się na szereg istotnych pomyłek, które w znacznej mierze weszły i do literatury, mianowicie do publikacji Hedwiga, jak to niewątpliwie wynika z identyczności cytowanych przez niego miejsc pochodzenia z miejscowościami zapisanymi na etykietach okazów Dittricha. Należy więc założyć, że Hedwig nie kontrolował oznaczeń Dittricha, lecz przyjął i ogłosił je tak, jak były nazwane w zbiorze.

W większości wypadków można ustalić, które z gatunków lub stanowisk wymienionych w wykazie podaje Hedwig na podstawie zbiorów Dittricha, które zaś na podstawie własnej kolekcji, w wielu jednak razach zostają pod tym względem wątpliwości. Nie dadzą się one już prawdopodobnie wyjaśnić, gdyż zbiór jego, jeden z najcenniejszych na

Śląsku, jeśli chodzi o owady, uległ na skutek działań wojennych we Wrocławiu całkowitemu zniszczeniu.

Jako najbardziej godne uwagi wymieniam następujące uzupełnienia:

1. *Dinotomus lapidator* F. W zbiorach Dittricha znajduje się okaz samca z Niemcy pod Ząbkowicami, zebrany 9 VIII 1910 r., oznaczony jako *coeruleator* F. Stosunek obu form do siebie jest w literaturze rozmaicie interpretowany; trzymam się taksonomii Schmiedeknechta, który uważa je za odrębne gatunki. Pogląd ten wydaje mi się najśluszniejszy, zarówno ze względu na wyraźnie zaznaczające się między nimi różnice, jak i na koegzystencję obu form w Europie południowej i dużych częściach środkowej. *Coeruleator* zamieszkuje całą Europę, podczas gdy *lapidator* tylko południowe części, po Węgry, Śląsk i Niemcy Środkowe. Okaz z Niemcy odróżnia się wyraźnie od licznych okazów *coeruleator* w zbiorze Dittricha. Pomijając znacznie ciemniejsze skrzydła, cechę odróżniającą stale podawaną, odznacza się czarnymi przysadkami zewnętrznymi organu kopulacyjnego (u *coeruleator* są one żółtawo-brunatnawe lub brunatnawe) oraz szerszym rowkiem poprzecznym między śródpleczem a tarczką. Ze Śląska dotychczas nie podawany.

2. *Hoplismenus armatorius* F. Złowiłem okaz samicy 14 IX 1947 r. w obrębie miasta Wrocławia, w zaroślach dębowych pod Psiem Polem. Gatunek nowy dla fauny Śląska, choć był już od dawna tu zbierany. W zbiorach Dittricha znajduje się osiem okazów oznaczonych jako *bispinatorius* Thnb. (*armatorius* Pz.), pochodzących z okolic Wrocławia, Mirkowa, Namysłowa, Pakuszowa (Wernersdorf) i Janowic (Jannowitz). Wszystkie te miejscowości, obok trzech innych, powtórzone są w pracy Hedwiga przy *bispinatorius* Thnb.; świadczy to, moim zdaniem, o tym, że Hedwig miejscowości te wymienia na podstawie materiałów Dittricha, oraz że sam także albo nie odróżniał obu gatunków od siebie albo nie uznawał ich odrębności.

Jedynym pewnym okazem *bispinatorius* śląskiego pochodzenia jest, w związku z tym, okaz samca ze zbiorów Gravenhorsta, skontrolowany przez Pfankucha, omó-

wiony w pracy tego autora z 1913 r. Z materiałów jakie miałem okazję przeglądać wynika, że zmienność indywidualna w obrębie gatunku *armatorius* F. jest większa, niż to przyjmują Pfankuch a za nim Schmiedeknecht. U jednej z ośmiu samic w zbiorze Dittricha długość ciała sięga prawie 12 mm (zamiast 7 do 8 mm), u kilku okazów różki są trójbarwne. Najpewniejszymi cechami charakteryzującymi *armatorius* F (♀) jest biała przepaska na przedpleczu i czerwony na końcu odwłok.

3. *Rhysaspis rugosus* Tischb. Nowy dla fauny Polski gatunek, opisany w 1874 roku według okazu samca, znalezionego w Dalmacji. Cechą odróżniającą w stosunku do bardzo bliskiego rodzaju *Hoplismenus* jest charakterystyczny kształt głowy, wywołany przez silne wykrojenie skroni w części przypoliczkowej, przy wydatnym rozszerzeniu ich w części przyciemieniowej. Samicę opisuje Kriebaum er w 1894 r. na podstawie dwóch okazów, wyhodowanych z poczwerek motyla *Colias* sp., zebranych na terenie Alp Wschodnich w okolicy Reichenhall i Tegernsee. Przyznając budowie skroni rangę cechy tylko gatunkowej a nie rodzajowej, przydziela on obie samice do gatunku *rugosus* Tischb., kasuje jednak równocześnie nazwę rodzajową wprowadzoną przez Tischbeina. W 1927 r. Clement reaktywuje rodzaj *Rhysaspis*, rozbija natomiast gatunek *rugosus* na dwa odrębne, uważa bowiem, że samice alpejskie nie należą do tego samego gatunku, jaki jest reprezentowany przez samca z Dalmacji. Dla samic wprowadza nową nazwę gatunkową *Rh. Kriebaumeri* Clem. Ilość znanych Clementowi okazów zwiększyła się, w porównaniu ze stanem z r. 1894, o jedną samicę, uzyskaną w hodowli z poczwarki motyla *Pararge maera*, znalezionej na terenie Syrii; ilość samców nie ulega zmianie.

W zbiorach Dittricha znajdują się dwa okazy (♀ i ♂), które mym zdaniem należy przydzielić do gatunku *rugosus* Tischb., w pojęciu Kriebaumera. Okaz samicy znalazłem wśród dziewięciu egzemplarzy oznaczonych jako *Hoplismenus bispinatorius* Thnb. Odchyła się on od pozostałych ośmiu, już poprzednio omówionych, przede wszystkim przez cha-

rakterystyczne dla rodzaju *Rhysaspis* wycięcie skroni. Posiada ponadto, także w odróżnieniu od innych, pierwszy odcinek odwłoka czarny i znacznie ciemniejszą, w brunatny odcień przechodzącą, czerwień następnych, cechy charakteryzujące samice *rugosus* Tischb. Został wyhodowany w czerwcu 1889 r., z zebranej na Śnieżce w Karkonoszach poczwarki motyla *Pararge maera*, więc z tego samego żywiciela, z jakiego uzyskano gatunek i w Alpach.

Okaz samca, schwytany w miejscowości St. Peter w Karkonoszach 5 VIII 1879, jest pomieszczony w zbiorze pod nazwą *Hoplismenus cornix* Kriechb. i pod tą nazwą został wymieniony przez Hedwiga w publikacji z 1927 r. Wykazuje on, orientując się według opisu, uderzające podobieństwo do jedyne go znanego z Dalmacji okazu samca *rugosus*. Różnica zaznacza się w kilku cechach ubarwienia. U okazu dalmatyńskiego odwłok, poczynając od drugiego odcinka jest brunatno-czerwony, u sudeckiego wszystkie odcinki są czarno-brunatne, za wyjątkiem 2 — 4, obwiedzionych po brzegach bocznych i tylnych wąskim czerwonym pasem; odcinek drugi jest czerwony także u nasady. Nogi u okazu sudeckiego są ciemniejsze, szczególnie zaś uda i piszczele trzeciej pary są prawie czarne. Uznaję, że różnice te mieszczą się zupełnie dobrze w ramach zmienności indywidualnej obserwowanej u wielu innych gatunków gąsieniczników, nie przeszkadzają więc przydzieleniu okazu sudeckiego do gatunku *rugosus*. Okaz był kontrolowany przez Pfankucha, jak o tym świadczy skrót Pf. pomieszczony na kartce z oznaczeniem i został przez tego doskonałego ichneumonologa określony również jako *rugosus* Tischb.

Na tle omówionych szczegółów, pogląd Kriechbauera wyrażony w pracy z roku 1894 ma, moim zdaniem, więcej uzasadnienia aniżeli interpretacja Clementa z roku 1927. Przyjmuję dlatego w obrębie rodzaju *Rhysaspis* jeden tylko gatunek tj. *rugosus* Tischb., znany, jak dotychczas, w czterech egzemplarzach samic z Alp Wschodnich i Karkonoszy oraz w dwóch egzemplarzach samców z Dalmacji i Karkonoszy.

4. *Chasmiąs paludicola* Wesm. Okaz samca znalazłem.

w zbiorach Dittricha wśród trzech okazów oznaczonych jako *Chasmias motatorius* Grav. Tylko jeden z nich (samica bez miejscowości) jest, moim zdaniem, poprawnie oznaczony; z dwóch innych, wyhodowanych z poczwarek motyla *Nonagria typhae*, zebranych w miejscowości Szczodre (Sybillenort) koło Oleśnicy, jeden (♀, 3 VIII 1910) należy do gatunku *Ichneumon saturatorius* L., drugi (♂, 25 VII 1910) jest aberatywnym okazem *Chasmias paludicola*, o czerwonym drugim odcinku odwłoka. Szczegół ten spowodował prawdopodobnie pomyłkę w oznaczeniu, gdyż według tabel Schmiedeknechta samce o tak zabarwionym odwłoku trafiają się tylko u *Chasmias motatorius*.

Różnice między samcami obu gatunków są większe niż to wynika z literatury. M. i. zwrócić uwagę na następujące szczegóły:

U *paludicola* różki są dłuższe niż u *motatorius*, na skutek silniejszego wydłużenia środkowych i końcowych członków, punktowanie pozaplecza, szczególnie w obrębie pól górno-środkowego i górno-bocznych jest znacznie grubsze i gęstsze, przysadki zewnętrzne organu kopulacyjnego są szersze i krótsze (Tab. VIII. fig. 8 i 9).

Półko górno-środkowe pozaplecza jest u obu gatunków silnie wydłużone, z przodu łukowato zaokrąglone, w tyle niewyraźnie odgraniczone od opadającej powierzchni pozaplecza.

Gatunek nowy dla fauny Śląska, w Polsce zbierany kilkakrotnie na Pomorzu i Prusach Wschodnich. Motyl *Nonagria typhae* znany od dawna jako żywiciel *Chasmias paludicola*, nie jest znany jako żywiciel *Ichneumon saturatorius*. Wzmianka u Hedwiga (1927) o *Chasmias motatorius* z miejscowości Sybillenort odnosi się najprawdopodobniej do okazu *paludicola* ze zbioru Dittricha.

5. *Exephanes uniguttatus* Kriechb. Schwytalem okaz samicy w lesie sosnowo-dębowym na piaskach koło wsi Wilczyce pod Wrocławiem, 5 VII 1948 r.; drugi okaz samicy, zebranej w miejscowości „Schottwitz“ w okolicach Wrocławia, 5 V 1905 r., znalazłem w zbiorach Dittricha wśród okazów oznaczonych jako *Exephanes hilaris* Grv.

Ze Śląska wykazany tylko przez Torkę z okolic Prud-

nka. Wśród kilkunastu stanowisk wymienionych przez Hedwiga dla *Exephanes hilaris* znajduje się też „Schottwitz“. Należy przyjąć, że data ta odnosi się do omawianego tu okazu *uniguttatus* ze zbiorów Dittricha.

W Polsce poza tym nieobserwowany.

5a *Exephanes femoralis* Brischke. Ze Śląska wykazany przez Hedwiga z Janowic Wielkich w Karkonoszach na podstawie okazu samca; drugi okaz śląski (samica) pochodzący z Polanicy Zdroju (Altheide) 7 VIII 1916 r., znajduje się w zbiorze Dittricha, oznaczony jako *Exephanes hilaris*.

W Polsce znany ponadto z Prus i Pomorza.

Okaz z Polanicy różni się znacznie od reprezentowanych licznie w zbiorze Dittricha samic *hilaris*. Ma krótsze lecz o wiele szersze, bardziej kosmate pochwy zewnętrzne pokładełka, gęstsze i dłuższe owłosienie na końcu odwłoka, siódmy odcinek szerszy i krótszy, odcinek szósty bez białej przepaski, tylne uda czarne, wyraźnie grubsze, ciało znacznie większe (około 12 mm długości); pod względem wielkości ciała i ubarwienia zbliża się raczej do *uniguttatus* Kriechb., odróżniając się od niego przez szersze i krótsze pochwy zewnętrzne pokładełka, dłuższe owłosienie na końcu ciała, grubsze i czarne uda tylne, czerwony odcinek czwarty i przynajmniej w końcowej części pierwszy. Kształt białej plamy na odcinku szóstym u obu gatunków ma formę szerokiej przepaski.

Barwa ciała nie odgrywa jednak przy odróżnianiu samic tych trzech gatunków tak ważnej roli jakby to wynikało z tabel u Schmiedeknechta (1903 i 1930). Samice *hilaris* mają często czwarty odcinek odwłokowy czerwony, a brak białej przepaski na szóstym nie stanowi charakterystycznej cechy wyłącznie dla *uniguttatus*, gdyż zdarza się i u *femoralis*.

6. *Ichneumon fasciatus* Gmel. (*comitator* auct., nec. L.). Okaz samicy z Wrocławia (napis na etykietce: Breslau, Dr. Schneider) znajduje się w zbiorach Dittricha pośród bogatej serii okazów z Międzyzdroju na wyspie Wołyń.

Gatunek nowy dla fauny Śląska; w Polsce znany z Pomorza, Prus i Karpat.

7. *Ichneumon rudis* Fonsc. Schwytalem okaz samca w bukowym lesie koło Muszkowic pod Ząbkowicami.

Gatunek nowy dla fauny Śląska (i Polski), znany z Europy południowej oraz Węgier i Niemiec Środkowych.

8. *Ichneumon bilineatus* Gmel. Okaz samca, w odmianie bardzo bogato biało znakowanej, zebrałem w bukowym lesie pod Muszkowicami koło Ząbkowic dnia 22 VII 1947.

Wykazany przez Hedwiga z okolic Wrocławia i Królewskiej Huty, w Polsce znany ponadto z Tatr i Pomorza.

9. *Ichneumon tentator* Wesm. W wykazie Hedwiga nie wymieniony, choć w zbiorach Dittricha znajduje się okaz samicy z Osobowic pod Wrocławiem, zebrany 4 VI 1910 r., oznaczony przez Dr Kriegera.

Gatunek nowy dla fauny Polski, znany, według Schmiedeknechta, z Francji i Niemiec (Holsztyn), więc prawdopodobnie zachodni.

10. *Ichneumon obsessor* Wesm. Posiadam okaz samicy, wyhodowany w maju 1948 r. z poczwarki motyla *Phragmatobia fuliginosa*, znalezionej w parku pod Osobowicami (Wrocław).

Ze Śląska wykazany przez Torcę z okolic Prudnika, na podstawie okazu samicy. Innych stanowisk z Polski nie notowano.

Gatunek stosunkowo rzadko obserwowany, nie wyjaśniony jeszcze należycie pod względem biologicznym, jest, jak się zdaje, wyspecjalizowany w kierunku pasożytności u niedźwiedziówkowatych. Dotychczas był kilkakrotnie otrzymywany w hodowli z poczwarek *Parasemia plantaginis* L. i *Phragmatobia fuliginosa* L.

Okaz z Wrocławia wykazuje ubarwienie formy typowej, jest więc czarny, za wyjątkiem drugiego i trzeciego odcinka odwłoka, które są brunatno czerwone; rożki posiada czarne, z szerokim białym pierścieniem, obejmującym członki od 8-go do 16-go włącznie.

W zbiorze Dittricha są pomieszczone pod nazwą *obsessor* 2 okazy. Jeden z nich, z miejscowości Valerina, zgadza się na ogół dobrze z okazem wrocławskim; posiada smuklejsze, wyraźniej szpiczaste, czerwone w końcowej części i z czerwonymi na końcach nasadowymi członkami

różki, ozdobione wąskim, białym pierścieniem, ograniczonym do trzech członów (od 10-go do 12-go włącznie). Był kontrolowany przez Pfankucha, jak o tym świadczy pomieszczony na kartce z oznaczeniem skrót Pf.; drugi okaz, którego pochodzenie określa znak „Lissa Hora“ jest najprawdopodobniej aberatywnym okazem górskiego gatunku *Ichneumon Rogenhoferi* Kriechb. Gatunku *Ichneumon obsessor* nie może on żadną miarą reprezentować ze względu na słabo rozwinięte nasadowe jamki drugiego odcinka, inny kształt półka górno-środkowego na pozapleczu i trójbarwne różki.

11. *Ichneumon tuberculipes* Wesm. Okaz samca zebrał prof. Sembrat w Karpnikach pod Jelenią Górą, 6 VII 46. Gatunek na Śląsku rzadko obserwowany, znany w typowej formie z Piechowic w Karkonoszach (Petersdorf) i z okolic Prudnika, w odmianie *rufoniger* Berth. z okolic Wrocławia i Stronia Śląskiego (Seitenberg).

Z innych dzielnic Polski nie wykazany.

Okaz jeleniogórski należy do formy typowej, podobnie, jak i jedyny w zbiorach Dittricha znajdujący się okaz z Piechowic. U obu odwłok jest czarny, różki czarne (także i na dolnej powierzchni), plamka skrzydłowa brunatno-żółtawa, ciemno obrzeżona; drugi odcinek odwłoka około 1,5 raza tak długi, jak na końcu szeroki, następane nieco szersze niż długie. Półko środkowo-górne pozaplecza nieco dłuższe niż szerokie. Przysadki zewnętrzne organu kopulacyjnego silnie rozwinięte, nieco tylko dłuższe niż szerokie, na końcu prosto ucięte, w dolnej części delikatnie skulpturowane, matowe, w górnej gładkie i lśniące.

Wszystkie zbierane dotychczas na Śląsku okazy należą do samic. Gatunek znany z Francji, Belgii Niemiec, Węgier i Jugosławii. Wykazany także z zachodniego Podola, gdzie Heinrich zbierał go w okolicach Brzeżan, Kraińska zaś pod Zaleszczykami.

12. *Ichneumon hircinus* Holmgr. W zbiorach Dittricha znajduje się okaz samca, zebrany 2 lipca 1883 roku w Karłowicach na terenie Wrocławia, oznaczony przez Pfankucha.

Gatunek nowy dla fauny Śląska, znany z Europy północnej i północnych Niemiec.

13. *Ichneumon insidiosus* Wesm. Wykazany przez Hedwiga z Będzina pod Wrocławiem i Stronia Śląskiego. W zbiorach Dittricha znalazłem okaz samca z Janowic Wielkich (Janowitz) w Karkonoszach, schwytany 7 lipca 1904 roku, oznaczony jako *Amblyteles culpatorius* Grav.

14. *Ichneumon molitorius* Grav. W okolicach Wrocławia trafiają się stosunkowo często samice o czarnym lub prawie czarnym odwłoku; okazy tej odmiany nie są oznaczalne według tabel Schmiedeknechta, gdyż tam wzięto pod uwagę jedynie odmiany o czerwonej środkowej części odwłoka.

Przez Hedwiga wykazany z okolic Wrocławia, Stronia Śląskiego i Bukowca (Pathendorf), przez Gravenhorsta z okolic Jeleniej Góry. Torcka wymienia z Prudnika, jako z jedyne go stanowiska na Śląsku, *Ichneumon melanotis* Holmgr. gatunek uważany przez Heinricha za synonim *molitorius*.

15. *Ichneumon albicollis* Wesm. Ze Śląska wykazany tylko przez Hedwiga z okolic Środy Śląskiej (Olschenbruch b. Neumarkt) i Brynka k. Gliwic; w zbiorze Dittricha znajdują się dwa dalsze okazy (♀ ♀) z Zachełmia (Saalberg 20 V 1914) i Jagniątkowa (Agnietendorf) 7 VII 1894) oznaczone jako *ligatorius* Tischb. Obie miejscowości są wymienione w pracy Hedwiga jako stanowiska *ligatorius*; jest wielce prawdopodobnym, że obie zostały podane na podstawie zbioru Dittricha, odnoszą się więc w istocie do *albicollis*.

Samice obu gatunków, na co dotychczas nie zwrócono uwagi, różnią się między sobą także w budowie nóg; stopy nóg przednich i środkowych są u *ligatorius* znacznie silniej rozszerzone aniżeli u *albicollis* (T. III. fig. 1 i 2). Różnica ta zezwala na pewniejsze oddzielenie gatunków od siebie aniżeli różnice w barwie nóg i przedplecza.

W Polsce znany z Pomorza i Białowieży.

16. *Ichneumon chionomus* Wesm. Kilka okazów samców zebrałem wczesną jesienią 1946 r. w sosnowym lesie na piaskach koło Wilczyc pod Wrocławiem. Stosunkowo często

trafiają się okazy bez białej przepaski na szóstym odcinku odwłokowym, u których jedynie siódmy odcinek jest biały. Ilość przepasek nie jest więc tak stałą, jakby to wynikało z literatury.

Gatunek nowy dla fauny Polski. Znany według Schmiedeknechta z Francji, Belgii, Anglii, Niemiec i Węgier.

17. *Ichneumon derogator* Wesm. Schwytalem okaz samca w bukowym lesie koło Muszkowic pod Ząbkowicami 23 VII 1947.

Wykazany z okolic Wrocławia (Hedwig) i Prudnika (Torka), poza tym nieobserwowany w Polsce. Znany (wg Schmiedeknechta) z Francji, Belgii, Anglii, Szwecji i Niemiec.

18. *Ichneumon deceptor* Grav. W zbiorach Dittricha znajduje się okaz samca, zebrany w Janowicach Wielkich w Karkonoszach 7 VII 1909 r.; oznaczony jako *Anisobas hostilis* Grav. W związku z tym należy w wykazie Hedwiga (1927) skreślić miejscowość Janowitz jako stanowisko *Anisobas hostilis* a dodać ją do stanowisk *Ichneumon deceptor*.

Na Śląsku znany z Mirkowa pod Oleśnicą, Cesarzowic (Zieserwitz), Obornik Śląskich, Bardy, Dobiernic (Wilmsdorf) pod Kluczborkiem, Czernicy (Langenau), Stronia Śląskiego, Karpacza (Krummhübel) i Prudnika.

19. *Ichneumon torpidus* Wesm. Okaz ♀ w zbiorach Dittricha, zebrany przez Dudę 30 VII 1921 w miejscowości Wustung w Sudetach (na wschód od Kudowy-Zdroju).

Gatunek nowy dla fauny Polski, znany jak dotychczas z kilku okazów samic z Alp Piemontskich i Bawarskich, uderzająco podobny do *Ichneumon defraudator* Wesm. Oba gatunki wykazują tę samą skulpturę śródplecza i boków tułowia w postaci delikatnego i prawie mikroskopowo drobnego zmarszczkowania, cienkie długie różki i wystające pokładełko. Poza cechami ubarwienia różnią się między sobą stosunkami w wymiarach ciała; podczas gdy u *torpidus* drugi odcinek odwłoka jest dwa razy tak długi, jak szeroki, odcinek trzeci wyraźnie dłuższy niż szeroki, u *defraudator* odcinek drugi jest około półtora raza tak długi jak szeroki, odcinek trzeci wyraźnie szerszy niż długi.

20. *Amblyteles Panzeri* Wesm. Podany przez Hedwiga z Wrocławia (Osobowice), i przez Torkę z okolic Prudnika. Sam zebrałem kilka okazów samic na skraju sosnowego lasu i wśród pól pod Wilczycami koło Wrocławia (22 VII 1946), w zbiorze zaś nieznanego zbieracza z Trzebnicy (obecnie w Instytucie Zoologicznym we Wrocławiu) znalazłem okaz samicy schwytyj 20 VIII 1928 r. na Górze św. Anny na Górnym Śląsku, na wysokości około 410 m.

Wykazany ponadto przez Heinricha z Małopolski. Gatunek naogół rzadki, znany z Francji, Anglii, Niemiec, Belgii, Węgier, Jugosławii, Podola i północno-zachodniej Afryki.

21. *Amblyteles funereus* Fourcr. Gatunek nie rzadki, wykazany z szeregu miejscowości na Śląsku. W zbiorach Dittricha znalazłem okaz samca, zebrany w kwietniu 1881 r. w okolicach Dzierżoniowa (Reichenbach), oznaczony jako *Ichneumon deliratorius* L. i najprawdopodobniej wymieniony pod tą nazwą przed Hedwiga. W wykazie Gąsieniczników (1927) znajdujemy wśród kilku innych miejscowości, wliczonych jako stanowisko *Ichneumon deliratorius* także i Reichenbach.

Okaz jest aberatywny; posiada szeroką białą przepaskę na przedpleczu, reprezentując w ten sposób odmianę barwną dotąd nie notowaną, nie różni się zresztą niczym od normalnych okazów *Amblyteles funereus*.

22. *Amblyteles atratorius* F. W zbiorach Dittricha znajduje się okaz samicy z Lubiechowa (Liebichau), zebrany 13 VI 1920 r.

Wykazany przez Torkę z okolic Prudnika, przez Hedwiga ze Stronia Śląskiego i Lipowej w Sudetach (Lindewiese); w okolicach Lipowej obserwował Pax liczne samice zimujące w wapiennej grocie.

Charakterystyczną cechą samicy jest gęste, długie odstające owłosienie na śródpleczu i piersiach (podobnie jak u *A. quadripunctarius* Müll.); w dostępnej mi literaturze nie znajdują o tym wzmianki.

23. *Amblyteles gradatorius* Thnb. (*egregius* Grav.). Wymieniony przez Hedwiga z okolic Dusznik Zdroju; okaz samicy z tej miejscowości znajduje się w zbiorze Dit-

tricha. W zbiorze tym znajdują się ponadto dwa okazy samców ze Śnieżki (VIII 1893) i z Charlottenbrunn (zebrał Langner na *Cirsium*) oznaczone jako *palliatorius*, Gra w.; uważam, że oba należą raczej do gatunku *gradatorius*, ze względu na ciemno-brunatne przysadki zewnętrzne organu kopulacyjnego. U *palliatorius* przypadki te są barwy jasno-żółtej.

Gatunek znany z Niemiec, Francji, Szwecji, w Polsce także z Pomorza.

24. *Amblyteles quadriguttatorius* Th n b. Okaz ♀ ze Śnieżki (zb. Wilke w sierpniu 1880), oznaczony jako *Amblyteles occisorius* F. w zbiorze Dittricha. Od *occisorius* i pokrewnych gatunków łatwy do odróżnienia po innym kształcie plam odwłokowych, a przede wszystkim innej skulpturze ciała; odcinki odwłoka (grzbietowe), poczynając od trzeciego, są znacznie silniej lśniące, prawie zupełnie pozbawione punktowania, punktowanie odcinka drugiego jest bardzo drobne i rzadko rozsiane.

Podany przez Hedwiga w przyczynku z 1943 roku z Kamiennej Góry (Landeshut).

25. *Amblyteles nonagriae* Holmgr. Okaz ♀ z Niemcy (Duda leg. 1908) znajduje się w zbiorze Dittricha wśród okazów *Amblyteles amatorius* F. Samice obu gatunków odróżniają się od siebie łatwo, przede wszystkim po kształcie środkowo-górnego półka pozaplecza. U *amatorius* jest ono poprzeczne lub kwadratowe, u *nonagriae* silnie wydłużone, prawie dwa razy tak długie jak szerokie (podobnie jak u *ammونیus*).

Prócz tego okazu znajdują się u Dittricha jeszcze trzy egzemplarze ♀ ♀ i 4 ♂♂ ze zbioru Bradego, bez zaznaczonej proveniencji, prawdopodobnie wyhodowane.

Nawet na tym szczupłym materiale zaznacza się wyrażnie, szczególnie u samców, duża zmienność w ubarwieniu ciała, przekraczająca ramy zaznaczone jej u Schmiedeknechta. U jednego z okazów odcinek trzeci (jak u formy typowej) i częściowo także czwarty są żółte, odcinek drugi zaś jest prawie cały żółtawo-czerwony.

Bardzo charakterystyczną cechą samców jest kształt ósmego odcinka odwłoka. Jest on pośrodku języczkowato ku tyłowi

wydłużony, na końcu prawie zaostrowany. (Tab. VIII. fig. 3). Jedynie u ♂♂ *Amblyteles ammonius* wykazuje ten odcinek analogiczną budowę.

Gatunek nowy dla fauny Śląska, w Polsce znany z Pomorza. Ze względu na charakter rozmieszczenia jest typowym prawie przedstawicielem elementu euro-syberyjskiego; zamieszkuje obszary od Europy Środkowej i Szwecji po Wschodnią Syberię i Japonię.

26. *Amblyteles septemguttatus* Grav. Wykazany przez Hedwiga z Wrocławia (Karłowice), Stronia Śląskiego, Wojkową (Hohenwiese), przez Gravenhorsta z Cieplic. Okazy z Karłowic (1 ♀) i Wojkowa (1 ♂) znajdują się w zbiorze Dittricha. W zbiorze tym znalazłem dwa dalsze okazy samic, jeden bez miejscowości, pochodzący ze zbioru Bradego, oznaczony jako *Ichneumon bucculentus* Wesm., drugi z Niemcy, zebrany przez Dudę, pomieszczony wśród okazów *Amblyteles ammonius*. Tu wreszcie należy okaz samca z Kamiennej Góry, oznaczony jako *triplicaus* Thoms.

Okaz z Niemcy jest oznaczony przez Pfankucha, jednego z najpoważniejszych znawców gąsieniczników. Mimo to uznaję go jako *septemguttatus* ze względu na budowę różków i kształt środkowo-górnego półka pozaplecza. U *ammonius* ♀ różki są stosunkowo grube, drugi członek wici jest zaledwie nieco dłuższy niż na końcu szeroki, członki trzeci i następujące są tak długie jak na końcu szerokie, u *septemguttatus* są one znacznie smuklejsze, drugi członek wici jest prawie dwa razy, następujące (od szóstego włącznie) około 1,5 raza tak długie jak szerokie. (Tabl. VIII. fig. 6, 7). Półko środkowo-górne u *ammonius* jest około dwa razy, u *septemguttatus* około 1,5 raza dłuższe niż szerokie. Punktowanie końcowych odcinków odwłoka, szczególnie 5-7, u *septemguttatus* jest wyraźnie drobniejsze i jeszcze bardziej rzadkie, niż u *ammonius*, skulptura przestrzeni międzypunktowych, u obu gatunków prawie mikroskopowo drobna, zarysowuje się u *septemguttatus* nieco silniej niż u *ammonius*.

Jest wielce prawdopodobnym, że Hedwig na podstawie tego właśnie okazu wymienia z Niemcy (praca z 1927 r.) ga-

tunek *Amblyteles ammonius*; stanowisko to należało by więc przy *ammonius* skreślić.

Znany z Francji, Anglii, Niemiec; w Polsce także z Pomorza.

27. *Amblyteles Johansonii* Holmgr. Schwytalem okaz samicy na Sobótce na kwitnących borówkach 18 IV 1948 r.

Gatunek rzadki wykazany przez Hedwiga z okolic Bardy n. Nysą i Sienny (Heudorf) pod Bystrzycą Kłodzką. W innych częściach Polski nie obserwowany.

28. *Amblyteles ammonius* Grav. Okaz samicy zebrałem w Parku Szczytnickim, w obrębie miasta Wrocławia, 29 VI 1948 r. Gatunek rzadko na Śląsku spostrzegany; przez Torke wykazany z okolic Prudnika, przez Hedwiga z Niemczech i Głucholazów (Ziegenhals), przez Gravenhorsta z Cieplic i Wrocławia.

Okazy z Głucholazów znajdują się w zbiorach Dittricha; w zbiorach tych znalazłem ponadto okaz samca, schwytany w Bardzie nad Nysą Kłodzką, 3 VIII 87 r., oznaczony jako *Amblyteles culpatorius* Grav. Charakterystyczna budowa ósmego sternitu (jak u *nonagriae*), kształt górnośrodkowego półka pozaplecza oraz płytkie, małe jamki nasadowe drugiego odcinka odwłoka wskazują raczej na *ammonius*.

Heinrich (1926) wyraża przypuszczenie, że *Amblyteles nonagriae* Holmgr. jest synonimem *ammonius*. Oba gatunki są istotnie badzo zbliżone do siebie (identyczna budowa ósmych sternitów u samców, rozków, półka górno-środkowego pozaplecza itp.), szereg jednak wybitnych różnic w skulpturze i barwie, czyni interpretację Heinricha mało prawdopodobną.

29. *Probolus Slaviceki* Kriechb. W zbiorach Dittricha znajduje się okaz samca, zebrany przez Scholza w 1912 r. na Śląsku (pochodzenie dokładniej niezaznaczone), oznaczony jako *Amblyteles devylderii* Holmgr. Okaz należy jednak do rodzaju *Probolus* i raczej, jak na to wskazują ciemne stosunkowo znamię skrzydłowe i szeroki biały pasek przed pokrywami skrzydłowymi, do gatunku *Slaviceki* niż do *alticola*. Odróżnienie samców *Probolus* i *Amblyteles* od siebie na pod-

stawie tabel Schneidenknechta, więc w oparciu o budowę pierwszego odcinka odwłoka i rzeźbę pozaplecza, nie zawsze jest dość pewne. Znacznie dogodniejszych cech dostarcza budowa ósmego odcinka odwłokowego.

U samców *Probolus* odcinek ten, uderzająco krótki, jest na tylnym brzegu szeroko, łukowato wcięty, u *Amblyteles* jest on, wprost przeciwnie, mniej lub więcej silnie ku tyłowi wyciągnięty. (Tabl. VIII. fig. 4 i 5). Na ten charakterystyczny szczególnie budowy nie zwrócono dotychczas, o ile wiem, uwagi.

Gatunek podany ze Śląska z okolic Prudnika (Torka), znany poza tym z Moraw.

30. *Anisobas cingulatorius* Grav. W zbiorze Dittricha znajduje się okaz samicy z Mirkowa pod Oleśnicą, z datą zebrania 15 VIII 1882 r., oznaczony przez Pfankucha.

Na Śląsku znacznie rzadziej obserwowany aniżeli *A. hostilis* Gir.; wykazany z Osobowic (Wrocław) przez Hedwiga i z okolic Prudnika przez Torkę. Od *hostilis* można go łatwo odróżnić na podstawie delikatniejszej skulptury odcinków odwłokowych. Końcowa część pierwszego odcinka jest u niego bardziej gładka, punktowanie drugiego, trzeciego i czwartego znacznie płytsze i drobniejsze, aniżeli u *hostilis*.

Cechą charakterystyczną rodzaju jest stosunkowo krótki i szeroki odwłok. Odcinek drugi jest tak długi, jak na końcu szeroki, ku nasadzie silnie zwężony, trzeci i następne są poprzeczne.

31. *Anisobas platystylus* Thoms. Schwytalem okaz samicy w okolicy Wrocławia w dębowych zaroślach pod Psiem Polem, 6 VII 1948 r.

Gatunek nowy dla fauny Śląska. Różni się od *hostilis*, prócz cech w ubarwieniu ciała, także silniejszym zwężeniem drugiego odcinka odwłokowego ku przodowi; tylny rzeg tego odcinka jest prawie dwa razy tak długi jak przedni. Należy do najrzadszych gatunków rodzaju; jest znany ze Szwecji i kilku stanowisk w Niemczech; przez Heinricha (1936) wykazany z zachodniego Podola.

32. *Platylabus lariciatae* Kriechb. Wykosiłem siatką okaz samicy z krzewów w sosnowym lesie koło Wilczyc pod Wrocławiem, 14 IX 1946 r.

Gatunek nowy dla fauny Śląska, znany tylko z Niemiec, pasożytujący u *Tephroclystia lariciata* Fr.

33. *Platylabus latiscapus* Thoms. Schwytalem okaz samicy w lesie Muszkowickim pod Ząbkowicami, na liściach szczyru (*Mercurialis*), 22 VII 1947 r. Gatunek nowy dla fauny Śląska, znany ze Szwecji, Czarnego Lasu w Niemczech, Transylwanii i Rumunii.

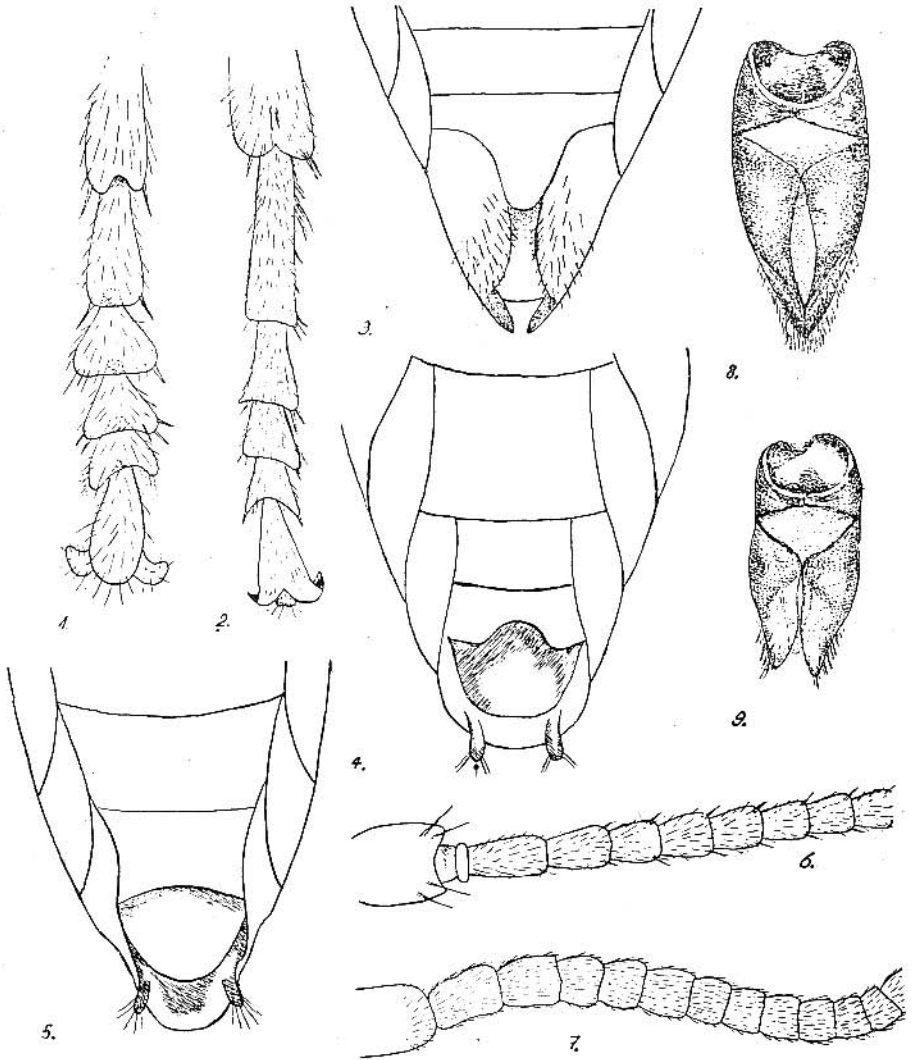
LITERATURA.

1. R. Błędowski i K. Krasieńska — Materiały do fauny Ichneumonidów Polski. Część I. Podrodziny Ichneumoninae i Pomplinae. Polskie Pismo Entom. III. 1914.
2. Brischke A. G. C. — Die Ichneumonen der Provinzen West- u. Ostpreussen. Schriften d. Naturforsch. Ges. in Danzing 1878-1882.
3. Clément E. — Opuscula Hymenopterologica II. Die Ichneumoniden -- Gattungen Rhysaspis Tischb. u. Peritaenus Forst. Konowia VI. 1927.
4. Habermehl H. — Beiträge zur Kenntnis der palaearktischen Ichneumonidenfauna. Zeitschr. f. wissenschaftl. Insektenbiologie. XII, XIII, XIV, XV, 1916-1919.
5. Hedwig K. — Verzeichnis der bisher in Schlesien aufgefundenen Hymenopteren. V. Ichneumonidae. I. Unterfamilie Ichneumoninae. Zeitschrift für Entomologie. V. Wrocław, 1927.
6. Hedwig K. — Verzeichnis der bisher in Schlesiens aufgefundenen Hymenopteren. V. Ichneumonidae. 6. Zugänge. Ibid. XIX. 1943.
7. Hedwig K. — Alte und neue Hymenopteren. Deutsche Entom. Zeitschr. 1940.
8. Heinrich G. — Beiträge zur Kenntnis der Ichneumonidenfauna Polens. Polskie Pismo Entomologiczne. Lwów, T. V. 1926.
9. Heinrich G. — Beiträge zur Ichneumonidenfauna Polens. Ibid. VI. 1927.
10. Heinrich G. — Beiträge zur Kenntnis der Ichneumonidenfauna der Transylvanischen Alpen und Siebenbürgens. Ibid. VII. 1928.
11. Heinrich G. — Ichneumoninae Podola. Ichneumoninae Podoliens. Polskie Pismo Entomol., Lwów, T. XIII. 1934.
12. Heinrich G. Ichneumoninae Pokucia. Ichneumoninae des Pokucie. Ib. XIV.-XV., 1937.
13. Pfaunkuch K. — Die Typen der Gravenhorst'schen Gattungen Hoplismenus und Metopius. Jahresheft des Vereins f. schlesische Insektenkunde. VII. 1914.
14. Schmiedeknecht O. — Opuscula Ichneumonologica. Bd. I. Ichneumoninae. Blankenburg in Thüringen, 1902—1904.

15. Schmiedeknecht O. — Opuscula Ichneumonologica. Supplement — Band. Neubearbeitungen. Blankenburg in Thür. 1928-1930.
16. Sulczewski W. J. — Błonkówki (Hymenoptera) część II. Gąsieniczniki (Ichneumonidae). Die Ichneumoniden des Naturparks am Górka-See in Grosspolen. Prace monograficzne nad przyrodą Wielkopolskiego Parku Narodowego w Ludwikowie pod Poznaniem. Poznańskie Tow. Przyj. Nauk. Poznań, 1928.
17. Torcka V. — Ichneumoniden der Provinz Posen. Deutsche Entomol. Zeitschr. Berlin, 1915.
18. Torcka V. — Ichneumoniden der Provinz Posen. Entomolog. Rundschau. Stuttgart, 1918.
19. Torcka V. — Ichneumoniden Oberschlesiens. Intern. Entomol. Zeitschrift. Guben. 21 Jhgr. 1928.
20. Torcka V. — Ichneumoniden Oberschlesiens (Hym.) Zeitschr. f. wissenschaftl. Insektenbiologie. XXV, XXVI. 1930, 1931.
21. Torcka V. — Eine neue Ichneumoniden-Art (Hymenoptera) aus der Umgegend von Nakło, nebst ergaenzenden Verzeichnis von Ichneumoniden aus jener Gegend. Annales Musei Zool. Polonici. XIII. Warszawa, 1939.

OBJAŚNIENIA TABLICY EXPLICATION DE LA PLANCHE VIII.

- Fig. 1. *Ichneumon ligatorius* Thnb. ♀, stopy nóg przednich, tarse I.
 Fig. 2. *Ichneumon albicollis* Wesm. ♀, stopy nóg przednich, tarse I.
 Fig. 3. *Amblyteles nonagriæ* Holmgr. ♂, ósmy sternit, 8-e sternite abdominal.
 Fig. 4. *Probolus Sławiceki* Kriechb. ♂, ósmy sternit, 8-e sternite abdominal.
 Fig. 5. *Amblyteles devylderi* Holmgr. ♂, ósmy sternit, 8-e sternite abdominal.
 Fig. 6. *Amblyteles septemguttatus* Grav. ♀, rożek, antenne.
 Fig. 7. *Amblyteles ammonius* Grav. ♀, rożek, antenne.
 Fig. 8. *Chasmias paludicola* Wesm. ♂, aparat kopulacyjny — l'appareil génital.
 Fig. 9. *Chasmias motatorius* Grav. ♂, aparat kopulacyjny — l'appareil génital.

Tabl. VIII.

Chudoba St. del.

Résumé

Le présent supplément a la faune des Ichneumonides de Silésie, le premier d'une série que l'auteur se propose de publier prochainement, est confiné au groupe des Ichneumoninae stenopneusticae.

Le territoire de Silésie compte parmi les contrées d'Europe relativement bien connus au point de vue ichneumonologique grâce à une exploration intense menée depuis de 100 ans; le nombre d'espèces signalées de ce territoire s'élève à 2200, dont quelques unes représentent des formes endémiques. Parmi les explorateurs et les collectionneurs, le plus renommés de cette province il faut citer les noms de Gravenhorst, Hedwig, Dittrich et Torka. La collection Dittrich la seule, qui s'est conservée en Silésie après la guerre, se trouve actuellement dans l'Institut zoologique de l'Université à Wrocław. La collection Hedwig fut détruite à Wrocław par suite des opérations de guerre, les collections Gravenhorst et Torka ont été en toute vraisemblance exportées à l'étranger. Le nombre d'espèces du groupe Ichneumoninae stenopneusticae signalé jusqu'ici du territoire de Silésie s'élève à 300. Quelques unes d'entre elles toutefois ne sont pas sans éveiller quelque réserve. Surtout les dons nées de Torka, telles que les espèces méditerranéennes *Ichneumon Manni* Kriechb. et *Amblyteles bicolor* Kriechb. citées par cet auteur des environs de Prudnik semblent assez douteuses.

Les remarques, qui vont suivre proviennent en partie de recherches faites par l'auteur dans le terrain, d'autre part ont été suggérées par sa révision de la collection Dittrich. En revoyant la collection Dittrich l'auteur a pu constater plusieurs fautes lesquelles ont donné naissance à de nombreuses erreurs dans la liste des Ichneumonides de Silésie, publiée par Hedwig au partie a la base de collection Dittrich.

Parmi les 34 espèces de la présente notice les espèces nouvelles pour la faune de Silésie sont les suivantes :

Dinotomus lapidator F., *Hoplismenus armatorius* F., *Rhyssapis rugosus* Tschb., *Chasmias paludicola* Wesm., *Ichneumon fasciatus* Gmel., *Ichneumon rudis* Fonsc., *Ichneumon tentator* Wesm., *Ichneumon hircinus* Holmgr., *Ichneumon chionomus*

Wesm., *Ichneumon torpidus* Wesm., *Amblyteles nonagriæ* Holmgr., *Anisobas platystylus* Thoms., *Platylabus lariciatæ* Kriechb., *Platylabus laticapus* Thoms.

Voici quelques détails plus importants :

1. *Dinotomus lapidator* F. est présenté comme une espèce à part, indépendant du *coeruleator* F. soit en accord avec Schmiedeknecht et contrairement à l'opinion enocée par Habermehl (1916).

2. *Hoplismenus armatorius* F. signalé comme espèce nouvelle pour la faune de Silésie, y est collectionné depuis longtemps mais était regardé par Dittrich et Hedwig comme appartenant à l'espèce *bispinatorius*. — *Hopl. bispinatorius* Thub., ainsi qu'il est défini par Pfankuch et Schmiedeknecht, est en effet extrêmement rare en Silésie. Le seul individu certainement obtenu en cette province est celui de la coll. Gravenhorst citée par Pfankuch et ayant servi à cet auteur à préciser les caractères de l'espèce.

3. *Rhysaspis rugosus* Tischb. Dans la collection Dittrich se trouve un exemplaire mâle provenant de St. Peter dans les monts Karkonosze (Riesen-Gebirge), déterminé par Pfankuch comme *Hoplismenus rugosus* Tischb., cité par Hedwig sous le nom *Hoplismenus cornix* Kriechb., ainsi qu'un exemplaire femelle du sommet Śnieżka dans la chaîne Karkonosze, déterminé comme *Hoplismenus bispinatorius*. D'après l'étude de Clément (1927) l'exempl. femelle serait *Rhysaspis Kriechbaumeri* Clém. et l'exempl. mâle *Rhysaspis rugosus* Tischb.

En prenant en considération le fait, que les deux exemplaires montrent entre eux une grande ressemblance et proviennent d'un même territoire, l'auteur assume, que les 2 exemplaires appartiennent à l'espèce *Rhysaspis rugosus* Tischb. Le mâle de St. Peter diffère insensiblement du spécimen dalmatien, qui sert de base à la description de l'espèce. L'abdomen chez l'individu dalmatien, à partir du 2 segment montre une couleur brun-rouge, chez l'individu de St. Peter l'abdomen est noir-brun, seuls les segments 2—4 sont aux côtés et en arrière et le second segment à la base brun-rouge. Les pieds du exemplaire de St. Peter ont une couleur plus foncée, surtout les femurs et les tibias de la III. paire sont presque noirs.

4. *Chasmias paludicola* Wesm. Dans la collection Dittrich se trouve un exemplaire mâle provenant de la localité Szczodre (Sybillenort), obtenu par l'élevage d'une nymphe de *Nonagria typhae* et déterminé comme *Chasmias motatorius* Grav. Hedwig aussi énumère cet insecte dans sa liste sous le même nom.

Le spécimen en question est aberrant en ce qu'il possède le second segment rouge ¹⁾, en outre il a tous les caractères du *paludicola*, avant tout des antennes plus longues que chez *Chasmias motatorius*, la ponctuation du metathorax plus gros et plus dense, les lobes extérieures de l'appareil copulatif plus courts et plus larges T. VIII. fig. 8, 9.

La collect. Dittrich possède aussi un spécimen du *Ichneumon saturatorius* L., de la même localité, obtenu aussi d'une nymphe de *Nonagria typhae* et déterminé également comme *Chasmias motatorius*.

5. *Exephanes uniguttatus* Kriechb. ramassé par l'auteur aux environs de Wroclaw, cité de Silésie déjà par Torka.

6. *Exephanes femoralis* Brischke, signalé par Hedwig de l'endroit Janowice (Jannowitz) dans les Karkonosze (♂). Un second spécimen de Silésie (Polanica Zdrój), Sudetes, se trouve dans la collection Dittrich déterminé comme *hilaris*.

Les caractères de la femelle de cette espèce (en jugeant d'après l'exemplaire de Polanica) sont: les lobes extérieures d'appareil de ponte courtes et larges, fortement pileuses, le 7 segment de l'abdomen plus court et plus large que celui chez *hilaris*, l'absence d'une bande blanche sur le sixième segment, femurs gros et noirs. Le 4 segment est souvent rouge aussi chez les ♀♀ de *hilaris*.

7. *Ichneumon bilineatus* Gmel. En Silésie, les spécimens ayant l'areole devant ouvert par ailes antérieures, sont assez fréquentes.

8. *Ichneumon tentator* Wesm. La collect. Dittrich possède un spécimen ♀ pris à Wroclaw et déterminé par Dr Krieger, dont la coloration n'est pas tout-à-fait typique. Chez ce in-

¹⁾ Il est possible, que l'erreur dans la détermination a été causé par ce détail.

dividu les bases de mandibules, les lignes courtes sur les bords ex — et intérieurs des yeux, les 2 petites taches à l'occiput, le col, le bord du prothorax, les côtes du scutellum sont blancs. Les antennes ne sont pas plus longues que la tête et l'abdomen pris ensemble, légèrement enflées avant le bout, la tête faiblement rétrécie derrière les yeux, joues plus courtes que la largeur des mandibules à leur base.

Une espèce semblable: *Ichneumon trilineatus* Gmel. diffère par des joues plus longues que la largeur de mandibules à leur base, tête plus rétrécie derrière les yeux, antennes plus longues.

9. *Ichneumon albicollis* Wesm. La collection Ditttrich possède 2 spécimens femelles provenant de localités non citées par Hedwig. Ces deux spécimens sont déterminés comme *Ichneumon ligatorius*. Les femelles de ces deux espèces diffèrent entre autres par la structure des pieds. Les tarses de membres antérieurs et moyens sont élargis aussi chez *albicollis*, cependant moins fortement que chez *ligatorius* (T. VIII. fig. 1, 2).

10. Parmi les exemplaires mâles du *Ichneumon chionomus* Wesm. ramassés par l'auteur aux environs de Wroclaw, quelques spécimens n'ont pas la bande blanche sur le 6-me segment.

11. *Amblyteles funereus* Fourcr. La collection Ditttrich possède un spécimen mâle provenant de Dzierżoniów (Reichenbach) avec une bande large au cou et déterminé comme *Ichneumon deliratorius* K. l'endroit Dzierżoniów est cité dans l'étude de Hedwig comme la station de l'espèce *Ichneumon deliratorius* K.

12. *Amblyteles atratorius* F. La femelle de cette espèce se caractérise ainsi que celle de *quadripunctarius* Müll. par la pilosité dense et longue sur le mesonotum, les côtés du mesothorax et la poitrine.

13. *Amblyteles nonagriæ* Holmgr. La collection Ditttrich possède des spécimens (3 ♀ ♀ et 4 ♂ ♂) provenant de la collection Brade sans localité indiquée et une femelle prise à Niemcza (Nimptsch) déterminé comme *A. amatorius*. Chez la plupart de mâles le 2 segment est rouge partiellement. Le 8 sternit abdominal chez les ♂ ♂ à la forme identique à celle de *Amblyteles ammonius*, au centre fortement élongé vers l'arrière

(T. VIII. fig. 3). Area superomedia du metathorax chez tous les spécimens femelles fortement élongé (comme chez *Amblyteles ammonius*), chez les mâles variable en forme, chez un individu même plus large que longue.

14. *Amblyteles septemguttatus* Grav. Cette espèce a été trouvée en Silésie plusieurs fois. La collection Dittrich possède entre autres un spécimen femelle provenant de Niemcza (Nimptsch), déterminé par Pfankuch (l'étiquette portant les initiales P f. dans le coin) comme *Amblyteles ammonius*. Le spécimen montre les caractères de l'espèce *septemguttatus*, possède des antennes beaucoup plus longues et plus effilées que ♀♀ *ammonius* (T. VIII. fig. 6, 7), la ponctuation de derniers segments de l'abdomen plus petit et moins dense, area superomedia du metathorax moins allongée.

15. *Probolus slaviceki* Kriechb. La collection Dittrich possède un spécimen mâle aux antennes défectueuses, pris en Silésie par Scholz, déterminé comme *Amblyteles Devylderi*. La détermination ci-haut quand même doit être regardée comme provisoire, bien qu'une raie blanche épaisse devant les tegulae indique plutôt *slaviceki* que *alticola*.

Il n'y a aucun doute, cependant qu'il s'agit ici du genre *Probolus* et non *Amblyteles*. Sans parler de la sculpture du metathorax et de la structure du 1 segment abdominal, l'appartenance au genre *Probolus* est soulignée par la forme du 8-me sternit abdom. Son bord arrière est largement échancré en arc (T. VIII. fig. 4, 5) alors que chez les ♂♂ *Amblyteles* ce bord est toujours allongé en arrière.